

Habsburská monarchie v letech 1790-1848

Revoluce 1848-1849 v Evropě

1) Habsburská monarchie v letech 1790-1848

Leopold II. (1790-1792)

Mladší bratr Josefa II. (ten neměl děti). Přesvědčením byl Leopold II. osvícenec, přesto v zájmu konsolidace monarchie odvolal či pozastavil některé reformy svého bratra. V roce 1791 se nechal v Praze korunovat českým králem.

Srpen 1791 - **Pilnická deklarace** - prohlášení, vydané spolu s pruským králem (Fridrich Vilém II.) na drážďanském zámku Pillnitz. V ní požadovali obnovení předrevolučních poměrů ve Francii. Leopold II. měl strach o svoji sestru, Marii Antoinettu.

František II. (I.) (1792-1835)

Leopold II. zemřel v březnu 1792 a v dubnu 1792 **vyhlásila revoluční Francie válku Rakousku**. Rakousko pak za Františka II. bojovalo proti Francii v revolučních a napoleonských válkách až do roku 1815.

1804 - František II. se prohlásil (v srpnu) **císařem rakouským jako František I.** Byla to odpověď na záměr Napoleona korunovat se francouzským císařem (Napoleon se stal císařem v prosinci 1804, František ho tedy předběhl). V letech 1804-1806 byl tedy František zároveň císařem římským (jako František II.) i rakouským (jako František I.).

1806 - konec Svaté říše římské národa německého. Na nátlak Napoleona se František II. vzdal římské koruny a prohlásil SŘŘNN za rozpuštěnou. Nadále byl tedy již jen císařem rakouským a psal se dál jako František I. Říše (= „První říše“) existovala v letech 962-1806. Za její počátek se považuje korunovace Oty I. císařem v roce 962. Termín „Svatá říše římská“ se používal až od 12. století a dovětek „národa německého“ až od 15. století.

Vídeňský kongres 1814-1815 - hlavní slovo na něm měl **rakouský kancléř, kníže** Klemens Wenzel Nepomuk Lothar **Metternich** (žil v letech 1773-1859). Metternich vedl rakouskou vnitřní i zahraniční politiku (zahraniční v letech 1809-1848).

Rakousko bylo v letech 1815-1848 vedoucí evropskou velmocí. Vzdalo se sice Rakouského Nizozemí (pozdější Belgie), ale připojilo území v Itálii (Benátsko, Lombardie, Dalmácie, Istrije). Dále během revolučních válek zabralo kus Polska (1795 - 3. dělení, 1. dělení bylo už v roce 1772, 2. - bez rakouské účasti - v roce 1793). Místo bývalé SŘŘNN byl vytvořen **Německý spolek** (34 států + 4 svobodná města - počet sporný, různé údaje), kterému předsedalo Rakousko (Prusko bylo totiž po napoleonských válkách dočasně velmi oslabeno). Rakousko se také podílelo na založení Svaté aliance (viz Napoleon).

Vnitřní politika v Rakousku

František I. byl konzervativní reakcionář, brzdil jakékoliv reformy. V letech 1815-1848 fungoval v Rakousku tzv. **Metternichův absolutismus**. Zpočátku (do roku 1835) by asi bylo přesnější označení františkovsko-metternichovský, Metternich jen prováděl císařovu politiku. Metternichův absolutismus se vyznačoval snahou čelit jakýmkoliv reformám či revolučním tendencím. Policejní stát (tajná policie, cenzura). Politické i národnostní problémy byly drženy „pod pokličkou“, ve skutečnosti však narůstaly a vybuchly v roce 1848.

Ferdinand I. Dobrotivý (1835-1848)

Po smrti Františka I. nastoupil na trůn jeho syn Ferdinand I., který byl slabomyslný. Nebyl schopen samostatné vlády a vládnul za něj Metternich. Češi ho však měli rádi, protože Ferdinand I. byl posledním rakouským panovníkem, který se nechal korunovat českým králem (v roce 1836). Abdikoval v prosinci 1848 ve prospěch svého synovce Františka Josefa I. Dožil pak svůj život na Pražském hradě. Zemřel až v roce 1875 (narozen 1793).

2) Revoluce 1848-1849 v Evropě

Francie

Vývoj ve Francii v letech 1815-1848

Celková chronologie:

1814 (1815)-1848	království (restaurace). 1814(1815)-1830 Bourboni 1830-1848 - dynastie Orléans (Ludvík Filip).
1848-1852	2.republika prezident Ludvík Napoleon Bonaparte
1852-1870	2. císařství císař Napoleon III.

Další vývoj ve Francii: 3. republika 1870-1944, 4. republika 1944-1958, 5. republika od roku 1958 dodnes. V roce 1958 prosadil de Gaulle novou ústavu, která výrazně zvýšila pravomoci prezidenta, proto další republika.

Bourboni

Ludvík XVIII. (1814-1824). Bratr popraveného krále Ludvíka XVI. Vládnul ústavně, za jeho vlády byla Francie konstituční monarchií.

Karel X. (1824-1830). Bratr Ludvíků XVI. a XVIII. Ultraroyalista, snaží se vládnout absolutisticky → **červencová revoluce - červenec 1830**

Karel X. (a tím pádem i dynastie Bourbonů) byl svržen. Jednalo se vlastně o povstání v Paříži, v jehož čele stáli hlavně dělníci, studenti a drobní měšťané, stavěly se barikády. Monarchie ale nakonec odstraněna nebyla, na trůn nastoupil Ludvík Filip. Revoluce 1830 měla ohlas i jinde v Evropě. V roce 1830 (říjen) vyhlásila **nezávislost Belgie**. V Belgii vypukla v roce 1830 revoluce, kdy se jih (Belgie) odtrhnul od Spojeného nizozemského království, vytvořeného na Vídeňském kongresu. Belgičtí

povstalci měli podporu Francie. V roce 1830 (listopad) také vypuklo **povstání v Polsku** proti ruské nadvládě. Povstalci dočasně osvobodili Polsko, neměli však podporu žádné evropské velmoci a v roce 1831 bylo potlačeno rusko-polským vojskem. Polsko zůstalo až do roku 1918 rozděleno. Revoluce 1830 ve Francii měla ohlas i v Německu - v roce 1832 demonstrovalo na **hambašské slavnosti** 30000 lidí za svobodu a jednotu Německa. Demonstranti byli demokraté, nelíbil se jim mj. Německý spolek (pod nadvládou Rakouska) a systém Svaté aliance.

Ludvík Filip (Orléanský, 1830-1848)

„Občanský král“ z **dynastie Orléans** (boční větev Bourbonů). Za jeho vlády byla Francie opět konstituční monarchií. Opíral se o bohaté vrstvy - jen bohatí měli volební právo (volební cenzus). Právo volit měli jen voliči, kteří mohli vykázat majetek v hodnotě minimálně 2000 franků. Volit tehdy mohlo ve Francii 200000 občanů. Vládla hlavně velkoburžoazie → nespokojenost chudých vrstev (dělníci, drobní podnikatelé) →

Revoluce 1848 ve Francii

V **únoru 1848 - povstání v Paříži**. Vypukla tím **revoluce 1848-1849 nejen ve Francii, nýbrž i v celé Evropě**. Ludvík Filip abdikoval a uprchnul do zahraničí (zemřel v Británii v roce 1850). Francie vyhlášena republikou → **2. republika 1848-1852**. Byla vytvořena prozatímní vláda, zavedeno všeobecné hlasovací právo. Vláda nejdříve ustoupila dělníkům a zavedla **národní dílny**. Vytvořila se tím nová pracovní místa, ale národní dílny byly ekonomicky nevýhodné, proto je vláda brzy zase zrušila →

červen 1848 - červenové povstání. Dělníci povstali proti vládě. Toto povstání bývá označováno jako první socialistické povstání v Evropě. Dělníci si chtěli vynutit obnovení národních dílen, čímž vlastně požadovali, aby jim vláda zajistila právo na práci. Povstání bylo krvavě potlačeno (několik tisíc mrtvých na barikádách).

Ludvík Napoleon Bonaparte (Napoleon III.)

V jeho kariéře hrál významnou roli měsíc prosinec:

prosinec 1848: prezidentské volby. **Prezidentem republiky byl zvolen Ludvík Napoleon Bonaparte** (prezidentem byl 1848-1852), synovec císaře Napoleona I. Ve volbách dostal 75 % hlasů! Ludvík Napoleon se už za Ludvíka Filipa 2x (1836 a 1840) neúspěšně pokusil o převrat a strávil 6 let ve vězení. Ludvík Napoleon (žil 1808-1873) byl synem Ludvíka Bonaparta, holandského krále, který byl bratrem Napoleona I.

prosinec (2.12.!) 1851 - Ludvík Napoleon provedl státní převrat, nastolil diktaturu. Rozpustil Národní shromáždění a plebiscitem (konaným rovněž v prosinci 1851) si nechal na 10 let udělit diktátorské pravomoci. Hlavním důvodem převratu byla skutečnost, že Ludvík Napoleon byl zvolen prezidentem pouze na 4 roky a podle ústavy již nesměl být znovu zvolen.

prosinec 1852 (2.12.!) - 2.12. se nechal korunovat císařem i Napoleon I.!) - Ludvík Napoleon se prohlásil **císařem**. Jako císař **Napoleon III.** pak vládl v letech **1852-1870 (2. císařství)**. Opět použil plebiscit - v něm se pro znovunastolení císařství vyslovilo 97% obyvatelstva!

bonapartismus = styl Napoleonovy vlády. Napoleon III. se opíral hlavně o armádu, majetné vrstvy a katolickou církev, využil napoleonskou tradici. Autoritativní politiku Napoleon III. současně obratně sklouobil s populismem, kterým si dokázal naklonit i lidové vrstvy. Vedl agresivní zahraniční politiku. Za jeho vlády získala například Francie Indočínu.

Itálie

Snem většiny Italů bylo **risorgimento** („vzkříšení“ myšleno vzkříšení národa) - sjednocení Itálie. Hlavní překážkou sjednocení byli rakouští Habsburkové - Rakousko ovládalo přímo sever Itálie (Lombardie, Benátsko). V řadě dalších států vládli navíc francouzští Bourboni (například v Království obojí Sicílie). Proti sjednocení Itálie se postavil i papež, který se nehodlal vzdát svého papežského státu. Jediná italská národní dynastie vládla v Sardinském království (Sardinie + Piemont, území na sever od Janova + Savojsko) - savojská dynastie (král Karel Albert).

O sjednocení Itálie se pokusily dvě skupiny:

- 1) **revolucionáři (republikáni)**. V jejich čele stál **Giuseppe Mazzini**. Cílem bylo vyhnat Rakušany, sjednotit Itálii, zrušit monarchii a nastolit republiku. Založil revoluční spolek Mladá Itálie (Giovine Italia - založil ho už v roce 1831!). Na straně Mazziniho stál i **Giuseppe Garibaldi**. Mazzini vyhnal papeže z Říma a v roce 1849 dokonce vyhlásil v Římě republiku, ale byl nakonec poražen francouzským vojskem. Francie totiž intervenovala a dosadila zpět na trůn papeže. Francouzská vojska pak zůstala v papežském státě až do roku 1870. Tehdy vypukla válka s Pruskem a Francie vojska z papežského státu stáhla, načež byl papežský stát připojen k už sjednocené Itálii. Více - viz sjednocení Itálie.
- 2) **Sardinské království**. O sjednocení se pokusil i sardinský král **Karel Albert**. Jeho cílem bylo sjednotit Itálie pod vládou svojí, tedy savojské dynastie. Itálie měla být konstituční monarchií. Bylo ale třeba z Itálie vyhnat Rakušany. Karel Albert proto vyhlásil válku Rakousku. **Italové byli ale poraženi** v bitvách u Custozy (1848) a Novary (1849) **rakouským maršálem Radeckým** (hrabě Jan Josef Václav Radecký z Radče, žil 1766-1858). Král Karel Albert po porážkách abdikoval ve prospěch svého syna Viktora Emanuela II.

Revoluce v Itálii byla poražena, protože: 1) obě skupiny (Sardinie, republikáni) spolu nespolečně pracovaly a 2) Italové si nezajistili pomoc zvenčí a naopak sami čelili cizím velmocem (Rakousko, Francie). Vezmou si z toho ale poučení pro příště.

Německo

Němečtí revolucionáři chtěli především sjednocení Německa.

březen 1848 - vypuklo povstání v Berlíně, následovaly nepokoje v dalších částech Německa. Pruský král (Fridrich Vilém III.) nejdříve ustoupil →

květen 1848 - začal zasedat **sněm ve Frankfurtu nad Mohanem** (v kostele svatého Pavla). Jeho cílem bylo vypracovat ústavu pro sjednocené Německo. Na sněmu se střetly koncepce Velkého a Malého Německa. Nakonec zvítězila koncepce Malého Německa, to jest bez Rakouska (Rakousko bylo jako předsedající země Německého spolku vnímáno spíše jako nepřítel). Sněm nakonec vypracoval ústavu, podle které měl ve sjednoceném Německu vládnout pruský král. Ten však odmítl převzít korunu z rukou revolucionářů. **Německo tedy sjednoceno nebylo**. Revoluce neuspěla, naopak - revoluční nepokoje byly nakonec potlačeny pruskými vojsky. Německý spolek trvá dál a nadále v něm má vůdčí postavení Rakousko.

Na sněm byl pozván i český politik František Palacký, který však účast odmítl slovy: „Nejsem Němec, jsem Čech rodu slovanského“.

Revoluce 1848-1849 v habsburské monarchii

Rakousko

březen 1848 (13.3.) - **revoluce (první povstání) ve Vídni**. Lid odmítá absolutismus („Pryč s Metternichem!“) a požaduje ústavu. Metternich odstoupil a uprchnul do Velké Británie, vláda slíbila vydat ústavu.

Novým kancléřem se stal hrabě František Antonín Kolovrat (český šlechtic), vůdčí osobností nové vlády však byl ministr vnitra Pillersdorf →

duben 1848 - oktrojována **Pillersdorfova ústava**. Měla platit pouze pro Předlitavsko, nevešla však de facto ani v platnost. Nebylo v ní totiž zakotveno všeobecné volební právo (byl v ní vysoký volební cenzus), což vzbudilo nový odpor lidu →

květen 1848 - **druhé povstání ve Vídni**, císařský dvůr musel na čas uprchnout do Innsbrucku.

červenec 1848 - **do Vídně byl svolán říšský sněm**. Zástupci z Uher se ho odmítli účastnit. Na sněmu získali převahu liberálové. Sněm měl především vypracovat novou ústavu. V září **1848** tento **sněm zrušil robotu a poddanství**(za mírnou náhradu). Konec stavovské společnosti!

říjen 1848 - **třetí povstání ve Vídni**. Povstalci sympatizovali s uherskou revolucí (ministr války Latour, odpovědný za postup proti Maďarům, byl davem oběšen na lucerně!). Toto **povstání** bylo **krvavě potlačeno generálem** (a knížetem) Alfredem **Windischgrätzem** (rovněž Vídeň byla, podobně jako předtím Praha, dělostřelecky ostřelována, na potlačování revoluce se podílel i generál Jelačič). Ve Vídni byl vyhlášen výjimečný stav. Radikálové byli poraženi a převahu začíná získávat reakce. Kvůli neklidu ve Vídni odjíždí císař (Ferdinand I.) se svým dvorem do Olomouce, říšský sněm je přeložen do Kroměříže →

listopad 1848 - březen 1849 - Kroměřížský sněm. Sněm dále jedná o nové ústavě.

prosinec (2. 12.) 1848 - slabomyslný císař Ferdinand I. „odstoupil“, na jeho místo nastupuje jeho osmnáctiletý synovec **František Josef I.** (vládnul **1848-1916**). Ke jmenování nového císaře došlo v Olomouci (tento „převrat“, abdikaci a nástup nového císaře, řídil nový kancléř Felix Schwarzenberg). Nový císař nebyl zatížen sliby svého předchůdce.

březen 1849 - Kroměřížský sněm oznámil, že nová ústava je hotova. **Vláda** však budovu sněmu obsadila vojskem a **sněm rozpustila**. Zároveň byla oktrojována nová, **Stadionova ústava**. I zde bylo volební právo vázáno vysokým volebním cenzem a stejně jako Pillersdorfova, ani tato ústava nevešla de facto v platnost.

1851 (31.12.) - **Silvestrovské patenty**. Těmito patenty František Josef I. zrušil oktrojovanou Stadionovu ústavu i formálně. **Definitivní obnovení absolutismu** (Bachův absolutismus - viz později). **Revoluce ve všech částech habsburské monarchie (Rakousko, Čechy, Uhry, Itálie) byla poražena**. Z revoluce 1848-1849 zůstala trvale zachována pouze rovnost před zákonem a zrušení roboty.

České země

březen 1848 (11. 3.) - veřejná schůze ve Svatováclavských lázních. První veřejná politická chůze v českých dějinách. Schůzi svolal tajný politický spolek Repeal. Reagovala na události z února 1848 v Paříži, konala se dva dny před propuknutím revoluce ve Vídni! Na schůzi byl zvolen Svatováclavský výbor, který pak vypracoval dvě **petice císaři** (výbor je vypracoval, podepisovali je Pražané). V peticích byly požadavky národní (zrovnoprávnění češtiny s němčinou, víc práv a větší samostatnost pro české země) i liberální (zrušení poddanství, zavedení městské a obecní samosprávy).

duben 1848 - císař slíbil splnění většiny českých požadavků, které však po červnu 1848 (povstání v Praze - viz dále) nebyly splněny. Mimo jiné císař například slíbil zřízení zemské vlády v Čechách, volby do zemského sněmu a rovnoprávnost češtiny s němčinou na úřadech.

duben 1848 - v Praze vzniká **Národní výbor**. Národní výbor vzniknul 10.dubna 1848. Původní Svatováclavský výbor, který měl 24 členů, byl toho dne rozšířen na 100 členů, čímž vzniknul Národní výbor. Národní výbor měl připravit volby do českého zemského sněmu. Reprezentoval české veřejné mínění a zpočátku byli jeho členy Češi i Němci. Dva hlavní proudy v národním výboru:

1)liberálové (umírnění) - František Palacký, František Ladislav Rieger, Karel Havlíček Borovský (od dubna 1848 vydával Národní noviny).

2)radikálové - Karel Sladkovský, Karel Sabina.

Spory Čechů s Němci:

Od května 1848 zasedal ve Frankfurtu nad Mohanem celoněmecký sněm. Byli na něj pozváni i zástupci z Rakouska a Čech. Palacký odmítl účast Čechů ve Frankfurtu slovy: „Nejsem Němec, jsem Čech rodu slovanského“. Palacký v této době razí **austroslavismus** - budoucnost Čechů (a dalších Slovanů) je podle něj v Rakousku, ale v Rakousku federalizovaném! Čeští Němci ale toužili po sjednoceném Německu a vyslali své zástupce do Frankfurtu. Proto jejich zástupci vystoupili z Národního výboru, načež si Němci založili svůj vlastní konstituční spolek.

červen 1848 - v Praze se sešel **Slovanský sjezd** (začal 2. 6.). Účastnili se ho téměř výhradně Slované z habsburské monarchie. Jeho delegáti razili austroslavismus. Sněm byl chápán jako slovanská protiváha frankfurtského sněmu. Sněm byl předčasně ukončen Svatodušními bouřemi.

červen 1848 - pražské červnové povstání (Svatodušní bouře). Generál (a kníže) Alfred **Windischgrätz** (zemský velící generál v Čechách), rozmístil v Praze vojsko. 12. června 1848 se na Václavském náměstí sloužila sbratřovací mše (bylo Svatodušní pondělí). Následoval průvod Prahou. Došlo ke srážkám mezi Pražany a Windischgrätzovými vojáky. V Praze vyrostly barikády. O většinu z nich se ale nebojovalo, protože Windischgrätz rozmístil baterie na Petříně a Letné a dělostřelecky ostřeloval Prahu. 17. června Praha kapitulovala, celkově byly desítky mrtvých.

Boje začaly v Celetné ulici, před budovou zemského vojenského velitelství. Během bojů byla zabita Windischgrätzova manželka. Na barikádách bojovali především ozbrojení studenti, mezi kterými vynikl Josef Václav Frič. Celkem padlo na barikádách 43 Pražanů. Později rakouské orgány vyšetřovaly předpokládané „spiknutí“, ale žádné neodhalily, protože žádné neexistovalo - povstání bylo živelné.

Spokojení s porážkou povstání byli mimo jiné čeští Němci, protože v červnových událostech viděli „slovanské spiknutí“ - další událost, která rozdělila Čechy a Němce.

Windischgrätz pak v Praze vyhlásil výjimečný stav. Národní výbor a Slovanský sjezd byly následně rozpuštěny. Postoj českých politiků k povstání: liberálové (Palacký a spol.) odmítli násilí, naopak radikálové podpořili povstání. Radikálové však byli událostmi umlčeni, zatímco Palacký a Rieger odjeli v červenci na říšský sněm do Vídně (a poté do Kroměříže), aby jednali o ústavě.

květen 1849 - májové spiknutí. Radikálové se s porážkou nesmířili a připravovali opravdové spiknutí. Bylo ale diletantsky naplánováno a bylo odhaleno dřív, než vypuklo. Vůdce byli uvězněni a v Praze byl opět vyhlášen výjimečný stav. Jeden z vůdců májového spiknutí, Karel Sladkovský, dostal za účast v májovém spiknutí dokonce trest smrti, ten mu pak ale byl zmírněn na 20 let vězení a nakonec byl po 8 letech propuštěn.

Uhry

Rovněž v Uhrách vypukla revoluce, a to hned v březnu 1848. V čele revoluce stál **Lajos Kossuth**, dalším významnou postavou revoluce byl básník **Sándor Petöfi**. Revoluci ale dělali jen Maďaři, kdežto uherští Slované (Slováci, Srbové, Chorvati) a Rumuni chtěli národnostní ústupky od Maďarů a nespolupracovali s nimi. Proti Uhrům vyslala Vídeň generála **Windischgrätze**a hlavně chorvatského bána **Jelačiče**. Rakušanům se ale zpočátku nedařilo povstalce porazit. Jelačič měl titul bána, což byl nejvyšší uherský správní úředník, zástupce krále, jmenovaný Vídní.

duben 1849 - Vyhlášena nezávislost Uherska! Habsburkové v Uhrách sesazeni, Lajos Kossuth vyhlásil republiku a stal se jejím prezidentem.

Rakousko nakonec požádalo o pomoc Rusko → v srpnu 1849 **uherská armáda kapitulovala v bitvě u Villágose** (u Aradu) před rakousko-ruskými vojsky. Revoluce potlačena. 114 důstojníků uherské armády bylo popraveno v Aradu. Petöfi padl v boji, Kossuth uprchnul do zahraničí.

Generálové Windischgrätz (Praha, Vídeň, Uhry), Jelačič (Vídeň, Uhry) a Radecký (Itálie), kteří potlačili revoluci v habsburské monarchii, byli poté oslavováni jako „zachránci monarchie“.